

ДЕЙСТВИТЕЛНОСТ И МНОЖЕСТВЕННОСТТА НА СВЕТОВЕТЕ

БИСТРА ГОСПОДИНОВА

Abstract: The subject of this paper is the conception of the plurality of the worlds by David Lewis, titled by him *modal realism*. The basic postulate of the modal realism is the acceptance of the existence of countless other worlds, all of them being spatiotemporal isolated from one another and at the same time instituting the possible ways that the world might be thoroughly. According to Lewis, the actuality is not a metaphysical status nor is it an ontological property of the existing things, but a rather indexical term, having the characteristics of a relation between objects, that belong to the same world. David Lewis rejects the dichotomy possibility-actuality, considered an ontological status of things and determines the existence like concrete and the only bearer of the ontological value.

Exploring the definition of the concept “existence” by its’ meaning according to Lewis, we might conclude that it is identical to Aristotle’s “actual existence” and has the same ontological value. Under the condition of validity of this conclusion, the reality, considered as the totality of actual existing things, according Aristotle’s tradition, is strictly identical to the totality of the things existing concretely in Lewis’ conception, in sense of a content of concept and ontological value. On another hand the concept, introduced by Lewis to title this totality, is “plurality of the worlds”.

If the conclusion hereabove is to be considered valid, the “reality” in sense of totality of actual existing things, is “the plurality of the worlds” according to Lewis’ conception.

With regards to all the above, we might conclude that the lack of actual infinity entails to unique and absolute reality of the sense-perceived world, irrelevant to whether the reality is called the plurality of the worlds or the totality of the actual existing things.

Key Words: David Lewis; modal realism; space-time; actual infinity; totality; plurality of the worlds.

Концепцията на Дейвид Люис, наречена от самия него *модален реализъм*, е една от най-оспорваните и същевременно най-влиятелни философски програми

в историята на американската аналитична школа. По-късно, Люис¹ отбелязва, че наименованието *модален реализъм*, след полагането му през 1973г., вероятно не е най-подходящото название за неговата концепция, но така или иначе с него тя е известна.

1. Общи положения

Началото на дебатите върху модалния реализъм е поставено с публикуването на статията "Анселм и Действителността"² през 1970г., в която за пръв път е изложена индексикалната теория, разглеждаща реалността, като относителна и фрагментарна, както и с издаването на "Контрафактичността"³, където в частта "Възможни светове", Люис представя тезата си за неизчислимия брой възможни светове, съществуващи не просто като множество от изречения или мисловни конструкции, а като светове, от същия вид като нашия.

В "Анселм и Действителността"⁴, Люис лансира идеята си, че действителността може да бъде положена като индексикален термин, т. е. термин, чиято референция варира, в зависимост от релевантни особености на контекста на употреба. В случая с термина "действителност", релевантната особеност на контекста е светът, в който е направено изказването. Според Люис, в съответствие с индексикалния анализ, "действителност", в първичния си смисъл, реферира всеки свят w към света w . Действителност е аналогична на "настояще" - също индексикален термин, чиято референция варира в зависимост от различните черти на контекста: "настояще" реферира всяко време t към времето t . "Действителност" е аналогично на "тук", "аз", "ти" и "горепосоченият" - все индексикални термини, чиято референция е в зависимост от мястото, говорещия, предназначенията аудитория, интенцията на говорещия и дискурса на изказването. Разбира се, касае са за фиксираното значение, което се придава на термина "действителен", каквото значение той би имал във всеки свят w , така че във всеки свят w , наименованието "действителен свят" да денотира или да

¹ David Lewis, "On the Plurality of Worlds", 1986, reissued by Blackwell Publishing, 2001, p. viii.

² David Lewis, "Anselm and Actuality", "Nous", 4 (1970), pp. 175-188.

³ David Lewis, "Counterfactuals", 1973, reissued by Blackwell Publishers, 2001.

⁴ "Anselm and Actuality", "The Nature of Actuality", pp. 184-187.

наименова w , съответно оператора "е действителен" да е истинен за w и каквото съществува на w .

Ето защо, всяко изказване от типа "Този е действителният свят", изказано от който и да е обитател на възможен свят би било истинно, доколкото се отнася за неговия свят, т. е. истинността на изказването е предпоставена единствено от местоположението на изказващият се - дали той е в света, за който се изказва. Истинността на изказванията "Аз съм действителен", "Аз действително съществувам" също биха били истинни за всеки, който ги изказва, но от друга страна, изказването "Всички светове са действителни", не би било истинно за никой от възможните светове, където би било изказано⁵.

Тезата на Люис е, че действителността не е някакъв специален метафизичен статус⁶, нито пък е абсолютно свойство на съществуващите неща, а има характера на отношение между обекти, които заемат един и същи свят и в този смисъл действителността е индексикален термин и е относителна.

Философската концепция на Дейвид Люис за възможните светове и природата на реалността е представена в "Контрафактичности"⁷ и вече в своя завършен вид във "Върху множествеността на светове"⁸, където Люис разгръща идеята си, че въпросът на конкретното съществуване на възможните светове не е само въпрос на истинност на определено лингвистично изказване⁹ и въвежда тезата си, че начините, по които нашият свят и нещата в него могат да бъдат, освен начина по който те са, са начините, по които другите неща и светове са.

Модалният реализъм на Дейвид Люис, има за своя основа разбирането, че съществуват безброй много различни светове, които са пространствено-времево изолирани един от друг. Основните положения, въведени от Люис, са¹⁰:

⁵ "Anselm and Actuality", "The Nature of Actuality", p. 186.

⁶ Robert Adams, "Theories of Actuality", "Nous", 3 (1974), p. 215.

⁷ David Lewis, "Counterfactuals", 1973, reissued by Blackwell Publishers, 2001, Possible Worlds, pp. 84-88.

⁸ David Lewis, "On the Plurality of Worlds", 1986, reissued by Blackwell Publishing, 2001.

⁹ David Lewis, "On the Plurality of Worlds", 1986, reissued by Blackwell Publishing, 2001, viii

¹⁰ Основните положения са показани по David Lewis, "On the Plurality of Worlds", 1986, reissued by Blackwell Publishing, 2001, и David Lewis, "Counterfactuals", 1973, reissued by Blackwell Publishers, 2001, Possible Worlds, pp. 84-88.

Всички светове - и възможните, и нашият - съществуват, при това конкретно. По отношение на техния онтологически статус на съществуващи - те са еднакви. Няма свят, който да съществува повече или по-малко¹¹. Възможните светове са от същият вид, като нашият - нашият свят е само един сред всички останали. Ние го изказваме като реален, не поради различието му по вид сред останалите, а само защото това е света, който обитаваме¹². Действителният свят е тоталността на "Аз и моето обкръжение". От гледна точка на изказващия се, този свят съществува *действително*. Другите светове съществуват безусловно и по природа (*simpliciter*)¹³.

В самия свят има обособени части (*worldmates*)¹⁴. Всяко нещо е част на някой свят и обитава само него¹⁵. Частите на света са свързани помежду си, като тези връзки са и могат да бъдат само пространствено-времеви. Не е възможно да има изолирана пространствено-времево от останалите част на свят, т. е. не са възможни т. нар. островни вселени, в които и да е свят. Изобщо светът представлява пространствено-времева свързаност на неговите части¹⁶. Съществуването на такива пространствено-времеви връзки, обаче, са невъзможни между отделните светове - ако ги има, това означава че са части на свят¹⁷. Световете са изолирани един от друг пространствено-времево и причинно и не се припокриват, не се застъпват¹⁸.

Индексикалният анализ на прилагателното "действителен" е правилен анализ. Обитателите на други светове могат истинно да назовават техния собствен свят действителен, ако те означават чрез "действителен", това което правят; за значението, което ние даваме на "действителен" е същото, което реферира всеки свят *i* към самия този свят *i*. "Действителен" е индексикален термин, също като "аз" или "тук" или "сега": той зависи от референцията към

¹¹ David Lewis, "On the Plurality of Worlds", 1986г., reissued by Blackwell Publishing, 2001, p. 2

¹² David Lewis, "On the Plurality of Worlds", 1986, reissued by Blackwell Publishing, 2001, p. 2

¹³ D. Lewis, "On the Plurality of Worlds", 1986, reissued by Blackwell Publishing, 2001, p. 3

¹⁴ D. Lewis, "On the Plurality of Worlds", 1986, reissued by Blackwell Publishing, 2001, p. 69

¹⁵ D. Lewis, "On the Plurality of Worlds", 1986, reissued by Blackwell Publishing, 2001, p. 88

¹⁶ D. Lewis, "On the Plurality of Worlds", 1986, reissued by Blackwell Publishing, 2001, p. 84

¹⁷ D. Lewis, "On the Plurality of Worlds", 1986, reissued by Blackwell Publishing, 2001, p. 2

¹⁸ D. Lewis, "On the Plurality of Worlds", 1986, reissued by Blackwell Publishing, 2001, p. 2

обстоятелствата на изказването към света, където изказването е локализирано. Действителността може да бъде разбрана, като отношение на обитателя към света, който обитава¹⁹.

Възможните светове не могат да бъдат сведени до нещо друго, по-основно, те са си отделни обекти, по свое собствено право. Не е възможно да бъдат редуцирани до например множество от изречения на някой език. Всеки свят съществува по начина, по който един свят може да е, който начин е уникален за всеки свят. Люис идентифицира световите с начините, по които нещата могат да бъдат²⁰. Всички те в съвкупност обхващат всички начини, по които един свят може да бъде.

Основанието световите да съществуват по всички възможни начини е пълнотата (*plenitude*)²¹. Пълнотата гарантира действието на двата принципа: "(1) Абсолютно всеки начин, по който един свят е възможно да бъде, е начинът, по който някой свят е; и (2) Абсолютно всеки начин, по който една част на свят е възможно да бъде, е начинът, по който някоя част на някой свят е"²², което означава, че всяко изглеждащо възможно, т. е. може да бъде мислено, описание или концепция на свят да е някой свят.

Люис формулира и принципа на рекомбинацията (*principle of recombination*)²³, с цел да изрази начина, по който се проявява пълнотата. Принципът на рекомбинацията гласи, че свързващите се заедно части²⁴ на различни светове конституират друг възможен свят и се основава на допускането, че едно нещо може да съществува съвместно с друго такова, стига двете неща да заемат различни пространствено-времеви позиции. Този принцип се нуждае от разяснение, доколкото Люис изрично е постулирал, че всяко едно нещо обитава само един свят и частите на световите не се припокриват, не се застъпват. Според посоченото правило, това означава, че части от различни възможни светове могат да бъдат свързани чрез пространствено-времеви връзки

¹⁹ D. Lewis, "On the Plurality of Worlds", 1986, reissued by Blackwell Publishing, 2001, p. 92-94

²⁰ D. Lewis, "Counterfactuals", 1973, reissued by Blackwell Publishers, 2001, Possible Worlds, p. 84

²¹ D. Lewis, "On the Plurality of Worlds", 1986, reissued by Blackwell Publishing, 2001, p. 86

²² D. Lewis, "On the Plurality of Worlds", 1986, reissued by Blackwell Publishing, 2001, p. 86

²³ D. Lewis, "On the Plurality of Worlds", 1986, Blackwell Publishing, 2001, p. 86, p. 87

D. Lewis, "On the Plurality of Worlds", 1986, Blackwell Publishing, 2001, p. 86, pp. 87-90

в ред, с позволени размер и форма (*size and shape permitting*)²⁵, така че да създадат друг свят. Видно е, че съобразно въведените ограничения, това е логическо противоречие. Люис въвежда фигурата на дубликата. Според предложената от него дефиниция дублирането е споделяне на такива присъщи свойства, които никога не са различни за дубликатите, макар, че те могат да се различават в релациите си към обкръжаващото ги.

Според Филип Брикър²⁶, принципът на рекомбинацията следва да бъде интерпретиран в две части: съгласно този принцип, ако две различни неща съществуват съвместно на някой свят, то има друг свят, в който съществуват съвместно техните дубликати, както и друг свят, в който едното нещо има дубликат, а другото не.

В опит да се избегнат някои противоречия при прилагането на принципа на рекомбинация, Люис въвежда и допълнително условие, а именно ограничение, според което възможното пространство-време следва да не надвишава размера на континуума, и го нарича условието "позволени размер и форма"²⁷. Така се удовлетворява, според него, логическата възможност да съществуват краен брой индивиди, който брой да не е по-голям от континуума на пространство-времето на един възможен свят, обратно - континуумът би бил твърде малък да поддържа всички съвместно съществуващи неща, които постулираните вече принципи изискват.

Постулираните ограничения, че всяко едно нещо обитава само един свят и частите на световите не се припокриват, са несъвместими с позицията за транссветовата идентичност - позицията, че обитателите на различни светове могат да споделят една, обща за тях, идентичност. Идентичност между неща от различни светове не е възможна. Вместо идентичност на нещата и индивидуалностите в различните светове, Люис въвежда теорията на

²⁵ David Lewis, "On the Plurality of Worlds", 1986г., Blackwell Publishing, 2001, p. 86, p. 89

²⁶ Phillip Bricker, "David Lewis: On the Plurality of Worlds", Central Works of Philosophy, Vol. 5: The Twentieth Century: Quine and After, Acumen Publishing, 2006

²⁷ David Lewis, "On the Plurality of Worlds", 1986г., Blackwell Publishing, 2001, pp. 89-90

двойниците²⁸. Самият Люис няма изчерпателна дефиниция за двойниците и това често е основание за критиките срещу тази теория - връзката между двойниците е основана на приликата: Най-кратко казано, приема се, че x и x'' , обитаващи различни светове, са двойници, ако сходството между тях е в достатъчна степен и няма други обитатели от същите светове, с които те да се намират в по-голяма степен на сходство. В настоящото изложение няма да се спирам подробно на тази теория, тя е твърде пространна и относно нея има дълга дискусия, включително относно семантиката, която въвежда Люис.

Всеки един свят - този или друг, се определя чрез горните характеристики. В другите светове, намиращи се в различно пространство-време, може да важат същите или различни природни, но не и логически закони. Люис определя света, като физически обект, не мисловна конструкция, конкретно съществуващ, а не абстрактно, нередуцируем до нещо друго, който има пространство-време и частите му са свързани чрез пространствено-времеви връзки. Пространствената или времева отдалеченост на нещата не е от значение при определянето им, като принадлежащи на един и същи свят. Аналогично, не е от значение различието на нещата по същност - те принадлежат на един и същи свят, щом пространствено-времеви са локализиращи в него, независимо дали някои от тях са ентелехии, духове, божества или друг непознат вид. Единността на света се определя, както се каза по-горе, свързаността на неговите части чрез пространствено-времеви връзки²⁹.

2. Критики

Концепцията на Люис е спорна и е основание някои философи да нарекат философската му програма екстремн реализъм³⁰. С полагането на основни положения, като отричането нещата да са във възможност; различаването между съществуване и действителност; съществуването на индивидуалностите само в

²⁸ На англ. *counterpart*. Преводът, който е предложен от Бл. Моллов в дисертационния му труд "Формални подходи към алетичната модалност: въведение и история" е *аналог*. Аз се спрях на друг превод, защото Люис е използвал аналогичност на друго място в друг смисъл, отделно аналогията е установено философско понятие и това би утежило разбирането.

²⁹ David Lewis, "On the Plurality of Worlds", 1986г., Blackwell Publishing, 2001, pp. 1-5

³⁰ Robert Stalnaker "Possible Worlds", "The Possible and the Actual", 1979г., Cornell University Press, Ithaca and London, p. 230

един свят и относителността на реалността, той се разграничава както от програмата на посибилизма, така и от програмата на актуализма.

Класическият посибилизъм (*possibilism*), в реда на Аристотеловата традиция, приема, че всяко съществуващо нещо е действително, но не всичко е съществуващо - нещата, които не съществуват, но биха могли, са назовани (*mere*) *possibilia*. При класическия посибилизъм, съществуването (*existence*) и действителността (*actuality*) са свързани и са в опозиция на *possibilia*.

Класическият актуализъм издига принципа, че всяко нещо е действително и всички възможни светове са действително съществуващи. Програмата на актуализма поддържа следните основни положения: Съществуването е действително, няма разграничение между съществуването и действителността; индивиди, които съществуват на различни светове могат да споделят една идентичност (*trans-world individuals*); реалността не е индексикален термин; възможните светове са абстрактни, само нашият действителен свят е конкретен.

Проблематичността на концепцията на Люис се състои в допускането за възможните светове, като конкретно съществуващи - светове, които не са множества от изречения или мисловни конструкции, а са светове "от плът и кръв"³¹, в тезата му за самостоятелния статус на съществуването, което не е свързано нито с възможността, нито с действителността, но най-вече основанието за критиките следва да се търси другаде, а именно: в допускането, че реалността може да бъде относителна. Това е основното несъгласие, което имплицитно се съдържа във възраженията срещу неговия модален реализъм.

Критиките са насочени в няколко посоки:

- Възражения срещу приемането на реалността като индексикален термин, това е в противоречие с разбирането за метафизичния статус на действителността, продиктувано от здравия разум.

³¹ William Lycan, "The Trouble with Possible worlds", "The Possible and the Actual", 1979г., Cornell University Press, Ithaca and London

- Възражения срещу приемането на всички възможни светове за конкретни, а не само на нашия свят, който е действителният.

- Възражения срещу принципа на рекомбинация, прилагането на който води до конституирането като съществуващи на логически невъзможни светове. Класическият пример за това е рекомбинирането на части от различни по размерност светове, например между части от 3-измерен и от 4-измерен свят - основателността на възраженията е една от причините Люис да предлага допълнителни ограничения за прилагането на принципа.

- Възражения срещу теорията за двойниците. Възраженията са основани на неясната дефиниция, която е предложена, както и че обяснението се основава на немодални термини и прави невъзможно прилагането на модалните оператори за необходимост и възможност. Класическият пример е дискусията между Люис и Крипке по повод идентичността на Хъмфри, който е спечелил изборите.

От гледна точка на настоящото изложение, ще разгледаме някои от класическите критики срещу индексикалната теория и срещу онтологичния статус на световите.

Критиките срещу индексикалната теория са почти всички основани на разбирането, че следва да се разграничи семантичната валидност на едно изказване от неговата онтологична истинност. Обвързването на действителността с настоящето и местоположението на изказващият се не е в състояние да обоснове реалността на света, за който се прави изказването, а разбирането на действителността на собствения ни свят не може да се обясни чрез индексикалния анализ, каквато заявка отправя Люис³².

В статията си "Теории за Действителността"³³ Робърт Адамс възражава, че съгласно предложената от Люис индексикална теория на действителността, "действителният свят" означава единствено "този свят", "светът, в който сме ние" или "светът, в който това действие на лингвистично изказване се случва", а "действителен" означава само "случващото се на този свят". Съгласно

³² Robert Adams, "Theories of Actuality", "Nous", 3 (1974), pp. 211-231 /215/.

³³ Robert Adams, "Theories of Actuality", "Nous", 3 (1974), pp. 211-231 /214/.

индексикалната теория, заключава Адамс, действителността на действителния свят се съдържа в неговото биване като "този" свят - това е света, в който това действие на лингвистично изказване се случва.

Адамс отправя две възражения: Първото и основното е, че съгласно тази теория, действителността се явява само свойство, което реалният свят притежава, не абсолютно, а в релация с неговите обитатели, а в такъв случай, действителността не се различава от възможността. Адамс възражава, че това противоречи на нашето разбиране за действителността³⁴, като такава: Действителността, такава каквато е, разбира на по абсолютен начин, е специален метафизически статус - това е, което е действителното, повече реално, отколкото просто възможно³⁵.

Второто възражение на Адамс е по проблема за идентичността на лицата и събитията в различните възможни светове. Според него, прилагането на индексикалната теория води до разрешение, което не предоставя правилен анализ на действителността, който да може да се ползва за изготвяне на предвиждания³⁶.

Робърт Сталнакер³⁷ също възражава, че според Люис, излиза, че същностната разлика между нашия свят и някой друг свят е само обстоятелството, че ние сме "тук", а не "там". Отделно, продължава той, според тази теория, реалното съществуване на световите е отречено - те са съществуващи в действителност само в случай на изказване на техните обитатели за това, но не и сами по себе си, а това е извод, който е неприемлив.

Всъщност, вниманието на Люис е насочено другаде и въпреки, че поддържа, че теорията за модалния реализъм е в полза за развитие на логиката, както и на философията на езика, неговият интерес продължава последователно

³⁴ Това възражения засяга спора, повдигнат от Люис, който не е съгласен с транссветовите идентичности, а въвежда фигурата на двойниците /counterparts/. С това възражение, Адамс отрича полезността на теорията на Люис, с която към този момент той се обосновава.

³⁵ Robert Adams, "Theories of Actuality", "Nous", 3 (1974), pp. 211-231 /215/.

³⁶ Robert Adams, "Theories of Actuality", "Nous", 3 (1974), pp. 211-231 /216/.

³⁷ Robert Stalnaker, "Possible Worlds", "The Possible and the Actual", 1979, Cornell University Press, Ithaca and London, p. 228.

да е насочен към обосноваването на съществуването на световите конкретно³⁸, а не просто като логическа конструкция.

За нашата тема, са важни две положения във философската концепция на Люис, а именно: Въпросът за действителността и съществуването на световите и нещата и въпросът за безкрайността, като основание за множествеността на световите.

3. Действителност и съществуване

Съществуването е централно понятие във философската програма на Люис. Ранните критики³⁹ срещу неговата теория възразяват срещу приравняването на онтологичната стойност на действителните и само възможни неща и въвеждането на дистинкцията съществуване/действителност, където действителността се разглежда като отношение на обитателите помежду си и към света, който обитават.

Наистина Люис поддържа, че неактуализираните обекти не се различават онтологически от актуалните - те са обекти от един и същи вид, съществуват по един и същ начин, имат един и същи онтологически статус, съществуването на всички светове е конкретно същото като на нашия свят⁴⁰. Основанията му за поддръжане на тази позиция, обаче, не следва да се търсят в индексикалната теория - приемането, че действителността е относителна и трябва да се разглежда само като индексикален термин. Обратно - тази позиция е необходимо следствие, както и той признава⁴¹ от допускането, че е световите конкретно съществуват и е налице изчерпателност на начините, по които съществуват.

Усилията на Люис са насочени към преодоляване на разбирането за съществуването в хоризонта на възможно-действително, поради това че мисленето на нещата в дихотомията възможност/действителност противоречи на неговата философска програма. Допускането, че всички възможни светове съществуват по всички възможни начини конкретно - така както съществува нашият свят, изключва възможността да е статус на нещата. От друга страна,

³⁸ D. Lewis, "On the Plurality of Worlds", 1986, Blackwell Publishing, 2001, viii.

³⁹ Robert Adams, Robert Stalnaker, William Lycan.

⁴⁰ D. Lewis, "On the Plurality of Worlds", 1986, Blackwell Publishing, 2001, p. 81.

⁴¹ D. Lewis, "On the Plurality of Worlds", 1986, Blackwell Publishing, 2001, p. 93.

отхвърлянето на единия член от една дихотомична двойка изключва изобщо дихотомията. Следователно, при такова допускане, понятието действителност също се оказва компрометирано и това да бъде битиен статус се поставя под съмнение. Люис приема, че наистина нищо не пречи на нещата да съществуват по свое собствено право - безусловно и по природа (*simpliciter*)⁴², без при това да са в действителност или във възможност, в смисъла на класическото разбиране и постулира своя принцип, че всичко е съществуващо.

Нека изследваме съдържанието на понятието "съществуване", в смисъла, вложен от Люис. Както се посочи по-горе, съществуването на нещата в другите светове е начина по който съществуват нещата в този свят - конкретно, предметно, фактически⁴³. Оттук може да се заключи изводът, че съществуване на нещата в смисъла, вложен от Люис е съществуването на нещата в действителност в смисъла, вложен от Аристотел⁴⁴ и то има онтологичната стойност на съществуващо.

Тогава, при условието на валидност на горния извод, постулатът на Люис не прибавя онтологичната стойност на "действителни" на неактуализираните обекти, каквито възражения са му отправяни при представянето на индексикалната теория⁴⁵. Така изразена, тази програма заявява друго: на възможните обекти се дава стойността на "съществуващи", отнема се на "действителността" онтологичния статус и се постулира носител на онтологична стойност да е само "съществуването" - само по себе си, безусловно и по природа.

⁴² D. Lewis, "On the Plurality of Worlds", 1986, Blackwell Publishing, 2001, p. 3

⁴³ В тази връзка към Люис са отправяни критики, че е номиналист, доколкото не допуска съществуване на универсалиите и тропите вж Sorin Costreie, *Is really David Lewis a realist?*, *Ontology studies* 8, 2008, 119

⁴⁴ Изложеното съждение е изцяло спекулативно. Самият Люис (David Lewis, "On the Plurality of Worlds", 1986г., Blackwell Publishing, 2001, p. 5) говори за онтологичната цена, която изисква премахването на възможността и действителността като статуси. Моето разсъждение се основава на това, че по определение съществуването в действителност означава конкретно съществуване, такова каквото е конкретното съществуване в смисъла, даден от Люис, поради което то е с онтологична стойност.

⁴⁵ Има се предвид класическите критики на Сталнакер и Адамс, посочени по-горе.

В този смисъл, онтологичен статус има вече самото съществуване, това то да е "в действителност" не прибавя към него онтологична стойност. Поради това, наистина, онтологичната стойност на съществуващите обекти е еднаква, но това е така защото самата "действителност", според Люис, няма собствена онтологична стойност, такава има само съществуването. По такъв начин Люис придава на понятието "съществуване" смисловото и философско съдържание на "действително съществуване" в аристотелската традиция и въвежда, като основна в неговата програма опозицията съществуване/несъществуване. Дали това действие е плодотворно за философската мисъл е спорен въпрос, доколкото неговите критици отхвърлят полезността на такова приемане⁴⁶.

При такова допускане, обаче, се поставя въпросът какво е съдържанието на понятието действителност и признава ли се на възможността някаква стойност? Люис, с допускането си, че всички светове и неща съществуват по всеки възможен начин, отнема онтологичната стойност на възможността и отхвърля нейното съществуване - в този смисъл и самото назоваване на световите възможни е условно. Възможност няма.

По отношение на действителността, нека припомним, че класическата интерпретация винаги я свързва със съществуващото. "Съществуването" във философската традиция до този момент е не само необходимо, но и достатъчно условие за действителността на нещата.

Люис не отхвърля "съществуването" като необходимо условие да наречем обектите реални, но намира, че действителността е повече от това нещата да съществуват - съществуването е необходимо, но не е достатъчно условие за реалност. Както се посочи по-горе при разглеждането на индексикалната теория, той въвежда "действителността" единствено като отношение на съществуващите, обусловени пространствено-времево, неща /обитатели/ помежду си или към света, който обитават - така положена, действителност има само в пространство-времето на свят от гледна точка на неговите обитатели.

⁴⁶ Robert Adams, "Theories of Actuality", "Nous", 3 (1974), pp. 211-231 /216/.

В този ред на мисли, реалността е затворена в границите на "този" свят, тя е относителна и фрагментарна, доколкото я има за всеки свят поотделно, в неговото пространство-време. Проблемът е може ли тогава да се нарече който и да е било свят действителен, когато изказването се прави не само извън него, но и изобщо извън всеки свят? Според Робърт Сталнакер⁴⁷ постулирането по този начин на действителността прави невъзможно определянето на който и да е свят, като реален сам по себе си. Реалността е въпрос на случващото се вътре и от гледна точка, която е извън всеки свят, световите са недействителни обекти⁴⁸.

Критиката на Робърт Сталнакер е логична и основателна, но както тя, така и споменатите по горе критики на индексикалната теория, не вземат предвид обстоятелството, че понятията "реален" и "реалност" имат за Люис съвсем различно съдържание - те нямат онтологична стойност, а имат само стойността на съществуващи, която в мисловната перспектива на класическото разбиране е равна на онтологичната стойност на съществуването в действителност.

4. Действителност и безкрайност

Концепцията на Люис, с оглед и темата на нашето изложение, следва да се разгледа от друга гледна точка: Какви са основанията, по силата на които Люис приема, че допускането му за съществуването на безброй многото други светове, съществуващи по същия начин като нашия, е истинно?

Този въпрос е поставян от някои критици⁴⁹, но до 1986г.⁵⁰ Люис не съумява да предостави убедителни за останалите философи отговори: Предложената от него теза за полезността на индексикалната теория, не е удовлетворителна, както е видно от възраженията на Робърт Адамс, който заедно с останалите критици намират неговия метод по-скоро за затруднителен, отколкото подпомагащ⁵¹.

⁴⁷ Robert Stalnaker, "Possible Worlds", "The Possible and the Actual", 1979, Cornell University Press, Ithaca and London, p. 229.

⁴⁸ Контравъзражението на Люис е, че позиция е възможна само от гледната точка на пространство-време.

⁴⁹ Robert Stalnaker, "Possible Worlds", "The Possible and the Actual", 1979, Cornell University Press, Ithaca and London, p. 226.

⁵⁰ Издаването на "On the Plurality of Worlds" през 1986г.

⁵¹ Robert Adams, "Theories of Actuality", "Nous", 3 (1974), pp. 211-231.

Във "Върху множествеността на световите" Люис въвежда "пълнотата" (*plenitude*), като принцип, върху който се основава съществуването на множествеността на световите⁵². Пълнотата изисква всяко изглеждащо възможно описание или концепция на свят да е някой свят и гарантира истинността на вече формулираните от Люис принципи: "(1) Абсолютно всеки начин, по който един свят е възможно да бъде, е начинът, по който някой свят е; и (2) Абсолютно всеки начин, по който една част на свят е възможно да бъде, е начинът, по който някоя част на някой свят е"⁵³. Тя се изразява чрез принципа на рекомбинацията, при посочените по-горе в изложението условия на разрешени форма и размери.

Въведена по този начин, пълнотата обосновава съществуването на множеството светове и на нещата по всички безкрайно много начини. Това не е пълнотата, разбрана като максималност или консистентност на възможния свят, логическо условие за съществуването му като множество от изречения или мисловна конструкция. Пълнотата, във вложения ѝ смисъл, е положение, което изисква наличието на безброй много (*countless*), всички различни един от друг, светове - тя е и принцип на тяхното съществуване, поради което и при условие на валидността на заключения горе извод понятието "пълнота" в концепцията на Люис има онтологическа стойност

Релацията на всеки един свят към пълнотата е като към свое основание и се изразява в това, че осъществява един от възможните начини, по които светът може да бъде, който начин е уникален - само негов и различен от този на всеки друг свят. Самият Люис определя множествеността на световите като система, която изразява всички начини на съществуване на един свят⁵⁴. Тази позиция е в подкрепа на разбирането, че пълнотата не е само принцип, на който се основава липсата на празнина в логическото пространство, но има и онтологическа стойност, тъй като изразява максималността на съществуването. Следва да се допълни още, че доколкото реалността е отношение, обусловено от местоположението в собственото на света пространство-време, то пълнотата,

⁵² D. Lewis, "On the Plurality of Worlds", 1986, Blackwell Publishing, 2001, p. 86.

⁵³ D. Lewis, "On the Plurality of Worlds", 1986, Blackwell Publishing, 2001, p. 86.

⁵⁴ D. Lewis, "On the Plurality of Worlds", 1986, Blackwell Publishing, 2001.

макар да е основание за съществуването на световите, но в релацията си към нея, нито един от световите не е действителен.

Според разгърнатата по този начин концепция, Люис заявява, че относителната реалност е необходимо следствие от допускането на множествеността на световите⁵⁵, от приемането световите и индивидите да съществуват по безкрайно много начини. Това негово изказване вече бе посочено по-горе, където бяха разгледани причините да се даде онтологична стойност на "съществуването" само по себе си. Нека се върнем отново на това: действителността, в реда на аристотеловата традиция, е тоталността на съществуващото действително, тъй като именно то има онтологичната стойност на конкретно съществуващо. В концепцията на Люис, действителността сама по себе си няма онтологична стойност, но такава, при условие на валидността на заключения горе извод, се признава на съществуващото само по себе си, конкретно - както съществува нашия свят. Множествеността на световите е тоталността на съществуващите конкретно неща. При сравнението на понятията действителност, в аристотеловата традиция, и множественост на световите, в контекста на програмата на Люис, можем да направим извод за тъждествеността на двете понятия по предмета, който обозначават.

Нека разгледаме множествеността на световите от позицията, приета по-горе, че тя е тъждествена на понятието за реалност, в класическата му интерпретация. Въпросът, който ще изследваме е, как съществува тази множественост на светове и може ли да се определи като актуално безкрайна?

Позицията на Дейвид Люис е, че световите съществуват като безкрайно множество. Според постулираните от него положения, безкрайността на световите се изразява чрез принципа на рекомбинация, който изисква конституирането им да се извършва чрез подредбата на техните или дубликатите на техните пространствено-времево обусловени части, при зададени ограничителни условия на позволени форма и размери⁵⁶. Случването на всеки отделен свят е чрез подреждането и препореждането на

⁵⁵ David Lewis, "On the Plurality of Worlds", 1986, Blackwell Publishing, 2001, p. 93.

⁵⁶ D. Lewis, "On the Plurality of Worlds", 1986, Blackwell Publishing, 2001, p. 89.

съществуващите във време и пространство неща или дубликати. Въпросът, който се поставя е дали това множество от светове съществува като симултанна и неизменна наличност на всички неща и светове или това множество се конструира като такова, съдържащо безкраен брой елементи, всеки следващ от които се конституира по определен алгоритъм.

По начина, по който е зададен принципа на рекомбинация, като изразяващ пълнотата в концепцията на Люис, безкрайността е потенциална, тъй като се явява последователно, по определен ред, зависим от действията на нещата в пространство-времето на отделните светове. Принципът на рекомбинация, още по начина по който е определен, изразява движение и изменение. Същото се изразява и от пространство-времето, които са положени от Люис като условие за съществуването на нещата - те съществуват само като части от един свят, свързани помежду си чрез пространствено-времеви отношения, което препятства определянето на безкрайността на световите като актуална, доколкото не са налице симултанност и неизменност.

Ето защо, можем да направим извод, че във философската концепция на Дейвид Люис множеството светове се конституира чрез последователното подреждане и препореждане на съществуващите във време и пространство части на неща и техни дубликати, което го определя като потенциално безкрайно, а реалността, доколкото по-горе приехме за легитимно нейното отъждествяване с множествеността на световите, е единствена и абсолютна.

5. Заключение

Философската програма на Дейвид Люис допуска множествеността на световите и въвежда постулатите, че абсолютно всеки начин, по който един свят е възможно да бъде, е начинът, по който някой свят е и абсолютно всеки начин, по който една част на свят е възможно да бъде, е начинът, по който някоя част на някой свят е. Изчерпателността на начините на съществуване на нещата е гарантирана от пълнотата, която се изразява чрез принципа на рекомбинацията, според който свързващите се заедно части и техни дубликати на различни светове конституират друг свят. При разглеждане на начина, по който е зададен принципа на рекомбинация, като изразяващ пълнотата в концепцията на Люис, безкрайността е потенциална, тъй като се явява последователно, по определен

ред, зависим от действията на нещата в пространство-времето на отделните светове и не са налице симултанност и неизменност.

Люис въвежда и своята индексикална теория на действителността, съобразно която "действителен" е индексикален термин, също като "аз" или "тук" или "сега": той зависи от референцията към обстоятелствата на изказването към света, където изказването е локализирано и в този смисъл действителността е отношение на обитателя към света, който обитава. При направеното изследване на съдържанието на понятието "съществуване" в смисъла, вложен от Люис се заключи изводът, че това понятие е твържествено на понятието "съществуване в действителност" в смисъла, вложен от Аристотел и има същата онтологичната стойност.

При условие на валидност на този извод, се изведе заключението, че действителността, разбрана като тоталността на съществуващите в действителност неща, в реда на аристотелистката традиция е твържествено с тоталността на съществуващите конкретно неща във философската концепция на Люис, като понятийно съдържание и онтологична стойност. От друга страна, въведеното от Люис понятие за означаване на тази тоталност е "множественост на световите".

В този смисъл, при зачитане на условието за твържественост, "реалността", като тоталност на съществуващите в действителност неща, е "множествеността на световите", като понятие във философската концепция на Люис. С оглед изследването, проведено върху тази концепция, можем да заключим, че недопускането на актуална безкрайност има за свое следствие единственост и абсолютност на реалността на сетивновъзприемаемия свят, независимо от това дали ще наречем тази реалност множественост на световите или тоталност на съществуващите в действителност неща.